

Naturminnesförklaring av en gränsek på fastigheten Bö 750:797 i Göteborgs Stad

Beslutshandling för naturminne

Datum: 2025-09-23

Diarienummer: SBF-2025-00289

Beslutshandlingar

Beslutshandling (denna handling, bilaga 1 till tjänsteutlåtandet).

Beslutskarta (bilaga 2 till tjänsteutlåtandet).

Samrådsredogörelse (bilaga 3 till tjänsteutlåtandet).

Beslutet

Med stöd av 7 kap. 10 § miljöbalken förklarar Stadsbyggnadsnämnden i Göteborgs Stad en ek på fastigheten Bö 750:797, Göteborg, som naturminne.

Naturminnet utgörs av en ek tillsammans med det markområde som är markerat på kartan i bilaga 2 till tjänsteutlåtandet.

Beslut om föreskrifter

Med stöd av 7 kap. 30 § miljöbalken beslutar Stadsbyggnadsnämnden att följande föreskrifter ska gälla för naturminnet:

1. Det är förbjudet att avverka eller på annat vis skada eken och dess rotsystem, inom det område som markerats på beslutskartan. Detta gäller även om eken dött.
2. Det är förbjudet att utföra grävning, anläggningsarbete eller liknande inom det område som markerats på beslutskartan. Delar av ekens rotsystem som sträcker sig utanför områdesgränsen ska i så stor utsträckning som möjligt tas största hänsyn till, till exempel vid vägarbeten.
3. Säkerhetsåtgärder som exempelvis beskärning eller kronavlastning får, i syfte att minimera risk för personskador eller materiella skador, utföras av förvaltaren. Detta ska i sådant fall ske med stor hänsyn till eken.
4. Naturvårdande åtgärder får utföras av förvaltaren.
5. Om eken dör eller faller omkull ska den i möjligaste mån behållas på platsen. Om detta inte är möjligt får eken och dess beståndsdelar flyttas till en lämplig plats i närområdet.
6. Göteborgs Stad har rätt att inom det markområde som markerats på beslutskartan uppföra skyltning som upplyser om ekens värden och skyddsbestämmelser.

Föreskrifterna ska inte utgöra ett hinder för naturminnets skötsel.

Motivering

Särpräglade naturföremål som behöver skyddas eller vårdas särskilt får förklaras som naturminne av kommunen med stöd av 7 kap. 10 § miljöbalken. Skyddet får även omfatta det markområde som krävs för att bevara naturföremålet och ge det nödvändigt utrymme.

Syftet med denna naturminnesförklaring är att bevara en gammal och grov ek som här anses vara ett särpräglat naturföremål. Eken klassas som ett jätteträd och uppfyller kriterierna för att vara ett ”särskilt skyddsvärt träd” enligt Naturvårdsverkets definition. Eken har anknutna biologiska och kulturhistoriska värden som också avses främjas genom skötsel och eventuell skyltning.

Skötsel av naturminnet

För att syftet med naturminnesförklaringen ska uppnås ska eken skötas enligt följande:

- Skyltning ska uppföras för att lyfta eken och dess naturminnesförklaring. Skyltningen ska innehålla information om naturminnesförklaringen samt information om ekens anknutna biologiska och kulturhistoriska värden.

- En visuell besiktning ska genomföras en gång per år. Stadsmiljöförvaltningen är i egenskap av förvaltare ansvariga för att detta görs, enligt gällande reglemente. Vid årlig visuell besiktning ska minst följande parametrar ska ingå:
 - Vitalitet (procentuellt liv i kronan)
 - Potentiella hot mot eken
 - Igenväxande och konkurrerande vegetation
 - Risk för personskada eller materiella skador
 - Åtgärdsförslag vid behov.
- Eken ska skötas baserat på de åtgärdsförslag som tas fram i besiktningen.
- Eken ska hållas fri från igenväxande och konkurrerande vegetation som kan påverka eken negativt.
- Inventering av biologiska värden ska göras vid behov. Om sådan inventering görs i ett uppföljande syfte snarare än för skötsel, är det stadsbyggnadsförvaltningen som har ansvar för inventeringen enligt gällande reglemente. Följande parametrar bör ingå i en sådan inventering:
 - Mossa
 - Svamp
 - Insekter
 - Hållighet
 - Mulm

Utöver detta rekommenderas att grenar som faller ned, eller som av säkerhetsskäl behöver kapas av, i möjligaste mån lämnas kvar på marken i anslutning till naturminnet. Om det inte är möjligt att lämna kvar dem i anslutning till naturminnet bör de flyttas till lämplig plats vid andra grova ekar där de kan gynna den biologiska mångfalden.

Som framgår av föreskrift 1 är det förbjudet att avverka eller skada eken även om eken dött. Om avverkning skulle vara nödvändigt på grund av säkerhetsskäl skulle en ny ek kunna utplanteras, dels för biologiska värden, dels för att försöka bibehålla en rumslig kulturhistorisk kontinuitet. Utöver detta bör det avvercade trädets delar utplaceras strategiskt i miljön för att gynna biologiska värden.

Sammanfattning av ärendet

Göteborgs Stad har inom miljö- och klimatprogrammet åtagit sig ett mål om att bilda 15 naturminnen tills år 2030. Målvärdet baseras bland annat på inventeringar och bedömningar av träd inom kommunen. Eken som här föreslås skyddas genom naturminnesförklaring är utvald med hjälp av Göteborgs Stads prioriteringslista för natur, kultur och friluftsliv. Dialog har förts med miljöförvaltningen, stadsmiljöförvaltningen och exploateringsförvaltningen under arbetet med naturminnesförslag i prioriteringslistan. Samråd har genomförts med berörda parter och redogörs för i bilaga 3 till tjänsteutlåtandet.

Planeringsförutsättning

Föreslaget naturminne befinner sig inom stadsplanen 1480K-II-2617, på mark angiven som allmän plats: park. I Göteborg stads översiktsplan är området även utpekade som

värdefulla natur och friluftsområden samt ekologiskt särskilt känsliga områden. Området är även en del av Länsstyrelsens utpekade värdetrakter för särskilt skyddsvärda träd. Stadsbyggnadsförvaltningen bedömer att naturminnesförslaget inte är i konflikt med gällande planer. En stor del av förslaget skyddsområde på marken omfattas även av strandskydd. Detta utgör inte någon konflikt med naturminnesförslaget.

Upplysningar

Beskrivning av naturminnet

Naturföremålet som avses naturminnesförklaras är en gammal och grov ek. Eken klassas som ett "jätteträd" och uppfyller kriterierna för att vara ett "särskilt skyddsvärt träd" enligt Naturvårdsverkets definition. Eken är belägen i Bö, Göteborg. På sin ena sida har eken en tämligen vältrafikerad väg och på sin andra sida har den en slänt som sträcker sig ned mot en gångväg, spårvagnsräls och delsjöbäcken. Omgivningen består i övrigt av ett litet område ädellövblandskog. Eken uppskattas vara cirka 300-500 år gammal och uppmättes i 2024 till cirka 620 centimeter i omkrets. Lite hållighet förekommer i eken.

Eken är en av fyra så kallade "gränsekar" i Örgryte-området. Det är viktigt att lyfta dessa fyra ekar som en grupp, då de tillsammans berättar om en historia. De fyra ekarna har förr i tiden agerat som levande gränsmarkörer mellan olika gårdar, därav benämningen "gränsekar". På den tiden, under cirka 1500-talet till första hälften av 1800-talet, var ekar högt värdesatta och nedtagande av ekar kunde ha allvarliga konsekvenser. Detta berodde till största del på att Sveriges ekbestånd tillhörde kronan och inte fick avverkas. Kring mitten av 1800-talet upphävdes dock avverkningsförbudet och i takt med att samhället byggts ut och moderniserats har ekar avverkats i hög grad, och synsättet på ekarnas värden förändrats. Idag berättar de fyra gränsekarna om en intressant historia och tillför kulturhistoriska värden till området.

Ekar har en rad ekologiska värden anknutna till sig, vilka generellt sett kommer med hög ålder, grovhet och erbjudande av olika mikrohabitat. Eken är ett av de trädslag som hyser flest värdberoende arter, däribland många rödlistade arter. De talrikaste organismgrupperna på ek är storsvampar, skalbaggar, fjärilar, steklar och lavar men ekar kan ha stor betydelse även för andra organismer som till exempel fladdermöss. Vissa artgrupper är helt beroende av just trädslaget ek och begränsade till detta. Även när eken dör lever dess värden kvar i den döda veden. Döda eller döende träd används av många arter av fåglar, insekter och däggdjur som både födosöksplats och boplats. Död ved gynnar även vissa mossor, lavar och svampar

Träd bidrar med många ekosystemtjänster, till exempel: anpassning till klimat och reglering av lokalklimat i form av skugga, temperaturutjämning, fördröjning och minskning av dagvatten, upptag av koldioxid samt minskning av partikelhalter i luft. Träd bidrar även med kulturella ekosystemtjänster som gynnar psykiskt välmående, kunskapsbyggande, inspiration och estetiska intressen, spirituell och själslig tillfredsställelse, att ge en plats en identitet, med mera.

Hänsynstagande omkring naturminnet

Föreskrifterna för naturminnet gäller enbart inom det avgränsade området. Utöver detta rekommenderas att hänsyn tas även för åtgärder utanför områdesgränsen, både till naturminnet och dess anknutna värden. Åtgärder som kan ha negativ påverkan på anknutna värden och arter bör undvikas eller anpassas. Exempelvis kan ljusstillsättning, och andra faktorer som kan riskera att störa till exempel fladdermus och insektsfauna knuten till eken, planeras med särskild hänsyn. Ytterligare ett exempel på åtgärd där hänsynstagande behövs är grävarbeten och vägarbeten – ekar kan ha väl utvecklade rotsystem och naturminnesområdet är mindre än vad som hade varit optimalt (optimalt hade varit 15 gånger stamdiametern eller minst två meter utanför kronans droppzon). Det är möjligt att rotsystemet sträcker sig utanför naturminnesgränsen, vilket är viktigt att ta hänsyn till så att ekens rotsystem inte skadas.

Förvaltare av naturminnet

Förvaltare av naturminnet är Göteborgs Stad, Stadsmiljöförvaltningen.

Dispens från föreskrifterna

Om det finns särskilda skäl får Göteborgs Stad medge dispens från föreskrifter som meddelats för naturminnet. Dispens får endast ges om det är förenligt med förbudens eller föreskrifternas syfte (7 kap. 7 och 26 §§ miljöbalken).

Upphävande av beslut

För att skyddet ska upphöra måste Göteborgs Stad fatta ett beslut om upphävande av naturminnet. Om det finns synnerliga skäl får Göteborgs Stad helt eller delvis upphäva beslut som meddelat enligt 7 kap. 5-6 och 10 §§ miljöbalken eller motsvarande bestämmelser i äldre lagsstiftning (7 kap. 7 § miljöbalken). Beslut om upphävande ska ske med stor restriktivitet.